

Qaçqın və məcburi köçkünlərin problemləri daim diqqətdədir

*E*manilərin Azərbaycan torpaqlarına köçürülməsindən sonra müxtəlif dövrlərdə ölkəmizin ərazi bütövlüyü və xalqın rifahı ciddi şəkildə təhdid olunmuşdur. Xüsusilə, 1905-1907, 1918-1920 və 1948-1953-cü illərdə baş vermiş hadisələr ermənilərin Azərbaycan xalqına qarşı hücumları, soyqırımları və deportasiyaları özündə əks etdirir. Bu dövrlərdə azərbaycanlılar öz doğma torpaqlarından didərgin salınmış, qaçqın və məcburi köçkün vəziyyətinə düşmüşlər.

XX əsrin sonlarına yaxın, 1988-ci ildən başlayan Qarabağ münaqişəsi, Ermənistanın Azərbaycana qarşı həyata keçirdiyi hərbi əməliyyatlar, ərazi işğalları və etnik təmizləmə siyasəti nəticəsində daha da dərinləşmişdir. Münaqişə nəticəsində 20 faizdən çox ərazimiz işğal olunmuş, 1 milyondan çox azərbaycanlı məcburi köçkünə çevrilmişdir. İtkilər, həlak olan insanlar və əsir götürülənlər, bölgədəki münaqişənin nə qədər faciəvi olduğunu göstərir.

1990-cı illərin əvvəllərində Azərbaycan ciddi böhran içərisində idi. Ermənistan-Azərbaycan Qarabağ münaqişəsi ölkənin ərazi bütövlüyünü təhdid edir, torpaqlar işğal edilir, şəhər və kəndlərdə qətl və qarətlər baş alıb gedirdi. Bu çətin dövrdə 1993-cü il oktyabrın 3-də xalqın dəstəyi ilə Prezident seçilən ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan üçün sabit bir gələcək təmin etməyə söz verdi. Ümummilli lider Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə Azərbaycanda tarixi dövr başladı. Dahi şəxsiyyətin siyasi iradəsi, zəngin təcrübəsi və idarəetməsi ilə ölkədə mütəşəkkil idarəetmə sistemi yaradıldı. Heydər Əliyevin dövlətçiliyə müdrik və strateji yanaşması həm daxili, həm də xarici siyasətdə əhəmiyyətli uğurlara gətirib çıxardı.

Heydər Əliyevin daxili siyasətində ölkədə qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial müdafiəsi, onların həyat şəraitinin yüngülləşdirilməsi və müvəqqəti məskunlaşdıqları yerlərdəki vəziyyətin yaxşılaşdırılması prioritet məsələlərdən idi. Ulu öndər bu məqsədlə geniş hüquqi və təşkilati baza yaradaraq, 20-dən çox fərman və sərəncam imzaladı. Bu tədbirlər, qaçqın və məcburi köçkünlərin həyat şəraitinin yaxşılaşdırılmasına, onların sosial problemlərinin həllinə yönəldilmişdi. "Qaçqınların və məcburi köçkünlərin problemlərinin həlli üzrə Dövlət Proqramı" təsdiq olundu. Bu proqram qaçqınların və məcburi köçkünlərin sosial və iqtisadi problemlərinin həllini, onların müvəqqəti yaşayış yerlərində şəraitin yaxşılaşdırılmasını ehtiva edirdi. "Məcburi Köçkünlərin Sosial İnkişaf Fondu" yaradıldı. "Qaçqınların və məcburi köçkünlərin (ölkə daxilində köçürülmüş şəxslərin) statusu haqqında" və "Məcburi köçkünlərin və onlara bərabər tutulan şəxslərin sosial müdafiəsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunları qəbul edildi. Bu qanunlar, qaçqın və məcburi köçkünlərin hüquq və vəzifələrini, sosial müdafiə tədbirlərini dəqiq şəkildə müəyyən etdi.

Prezident Heydər Əliyevin 22 avqust 2001-ci ildə imzaladığı fərman Azərbaycanın tarixi torpaqlarından didərgin salınmış azərbaycanlıların məskunlaşması və onların problemlərinin həlli istiqamətində əhəmiyyətli bir addım oldu. Bu fərman Ermənistan millətçilərinin apardığı etnik təmizləmə siyasətinin nəticəsi olaraq Azərbaycan torpaqlarından zorla çıxarılmış insanların yaşadığı çətinlikləri aradan qaldırmaq və onların problemlərini həll etmək məqsədi daşıyırdı.

1905-1907 və 1918-1920-ci illərin hadisələri, mart qır-

ğınları zamanı azərbaycanlıların kütləvi surətdə qətlə yetirilməsi, 1918-ci il mayın 28-də müstəqilliyini bəyan edən Azərbaycanın öz sərhədlərini təyin etmək istədikdə erməni millətçilərinin torpaq iddiaları ilə üz-üzə gəlməsi, İrəvan xanlığı ərazisindən minlərlə soydaşımızın didərgin salınması nəticəsində ermənilərin Zəngəzur dəhlizini ələ keçirərək İranla sərhəd yaradılmasına nail olmaları, tarixin bu mərhələsində Azərbaycan torpaqlarında paytaxtı İrəvan şəhəri olan erməni dövləti qurulması ilə azərbaycanlıların öz tarixi torpaqlarından qovulması və onlara qarşı tətbiq olunan etnik təmizləmə siyasətinə başlanılması ümummilli liderin imzaladığı bu fərmanda ətraflı şəkildə şərh edilir. Fərmanda vurğulanır ki, Azərbaycan torpaqlarının tarixi adlarının dəyişdirilməsi və Ermənistanın monoetnik dövlətə çevrilməsi istiqamətində məqsədli siyasət aparılmışdır. Bu siyasət tarix boyu Azərbaycanın ərazi bütövlüyünə və demografik strukturuna ciddi təsir göstərmişdir. 1947-ci il 23 dekabr tarixli qərar və bu qərara 1948-ci il 10 mart tarixli əlavə erməni millətçiləri tərəfindən törədilən etnik təmizləmə siyasətinin SSRİ səviyyəsində həyata keçirildiyini göstərir. 1947-ci il 23 dekabr "Ermənistan SSR-dən kolxozçuların və başqa əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi haqqında" qərar Ermənistandan 150 minə yaxın azərbaycanlının zorla köçürülməsini nəzərdə tuturdu. Bu köçürülmə həmin dövrdəki siyasi və iqtisadi səbəblərlə əlaqədar həyata keçirildi, lakin nəticədə çoxlu sayda azərbaycanlı öz doğma torpaqlarından məhrum oldu. 1948-ci il martın 10-da qəbul edilən bu qərar kolxozçuların və digər azərbaycanlı əhəlinin Azərbaycan SSR-in Kür-Araz ovalığına köçürülməsi ilə bağlı əlavə tədbirləri müəyyən etdi. Bu tədbirlər Azərbaycanın cənub bölgəsində demografik dəyişikliklərə və sosial-ictimai problemlərə səbəb oldu. 1987-ci ildən etibarən Qarabağ ətrafında baş verən hadisələr, erməni millətçiləri tərəfindən həyata keçirilən kütləvi etnik təmizləmə prosesi, qəddarlıq və vəhşilik ağır fəsadlara səbəb oldu.

Həmin fərmana əsasən, 1988-1992-ci illərdə Ermənistandan didərgin düşmüş azərbaycanlıların respublikanın müvafiq şəhər və rayonlarında yığcam şəkildə yerləşdirilməsi üçün qəsəbə şəklinə fərdi yaşayış evləri tikildi. Bu tədbir isə qaçqınların müvəqqəti və ya daimi yaşaması üçün daha uyğun şəraitin yaradılmasına kömək etdi. Bununla da kənd yerlərində məskunlaşan qaçqınların heyətyanı və əkin torpaq sahələrinin ayrılması təmin edildi. Bu, onların kənd təsərrüfatı ilə məşğul olmalarını və öz iqtisadi vəziyyətlərini yaxşılaşdırmalarını dəstəkləmək məqsədi daşıyırdı. Qaçqın və məcburi köçkünlərin sosial-məişət vəziyyətinin yaxşılaşdırılması, onların məskunlaşma və məşğulluq problemlərinin həlli üçün müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsi sosial inteqrasiyaya və iqtisadi müstəqilliyə yönəlmişdi. Ulu öndər Heydər Əliyevin imzaladığı fərman tarixi ədalətsizliklərin aradan qaldırılması və qaçqınların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması istiqamətində mühüm bir addım idi. Bu tədbirlər, həmçinin dövlətin qaçqın və məcburi köçkünlərin problemlərinə ciddi yanaşdığının və onların həyat şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün hərtərəfli dəstək verdiyinin nümayişçisi idi.